

**Протокол № 24 чергового засідання
Науково-методичної ради з питань охорони культурної спадщини
Міністерства культури та інформаційної політики України**

05.04.2023

м. Київ

Присутні члени Науково-методичної ради з питань охорони культурної спадщини: Биков І. Ю., Бобровський Т. А., Голота К. А., Груздо С. М., Гуцуляк Р. Б., Діхтяр Я. Я., Желтовський В. В., Івакін В. Г., Кальницький М. Б., Куделін А. Є.; *онлайн* – Вербовецький Ю. В., Гайда М. П., Осиченко Г. О., Титова О. М., Харлан О. В.

Відсутні члени Науково-методичної ради з питань охорони культурної спадщини: Бевз М. В.

Присутні на засіданні (запрошені): Бесага В.Й., Прокопів Л. А., Козелко С. С., Пелехатий Я.О., Скепко Л. Г., Могитич Р. І., Петрик В. М., Ізотов А. О., В'ялець А. В., Левада М. Є., Захарченко Н. О., Зоценко І. В., Захарченко Є. С., Новицький І. В.; *онлайн* – Байталюк С., Семеняк Л., Тихий М., Табачук Н., Ягодинська М., Кубар Н. та ін.

Головує: Діхтяр Я. Я. (голова НМР)

Протокол веде: Голота К. А. (секретар НМР)

Науково-методична рада з питань охорони культурної спадщини Міністерства культури та інформаційної політики України (далі – НМР) під час чергового засідання 05.04.2023 одногосно підтримала порядок денний засідання (*див. Додаток № 1 до протоколу*) та заслухала наступні питання:

Слухали:

1. «Внесення змін до історико-архітектурного опорного плану м. Тернополя»

Замовник Тернопільська міська рада
Розробник ФОП Семченко Наталія Олександрівна
Доповідачі Могитич Р. І., Скепко Л.

До відома наказ Мінкультури від 12.03.2016 № 117 «Про затвердження науково-проектної документації щодо визначення меж та режимів використання зон охорони пам'яток та історичного ареалу міста Тернопіль» (чинний)

** Повідомлень членів НМР про наявність конфлікту інтересів не надходило*

Виступили: Биков І. Ю. (внутрішня рецензія НМР), Бобровський Т. А., Куделін А. Є., Діхтяр Я. Я., Голота К.А., Титова О.М., Вербовецкий Ю.В., Осиченко Г. О., Гайда М. П., Харлан О. В., Бесага В. Й., Кальницький М. Б., Груздо С. М., Петрик В. М., Желтовський В. В., Ягодинська М., Прокопів Л.А.

Ухвалили рішення:

1.1. Відзначити необхідність уточнення завдання на розробку представленої документації (незрозуміло, які саме розділи чинного ІАОП м. Тернополя потребують коригування та в яких обсягах, а які залишаються незмінними).

1.2. Звернути увагу розробників на необхідність долучення до матеріалів коригування ІАОП офіційної позиції місцевого органу охорони культурної спадщини (в межах повноважень), а також виконання актуальних норм діючого законодавства щодо розроблення науково-проектної документації (далі – НПД) у сфері охорони культурної спадщини та дотримання чинного Порядку розроблення, оновлення, внесення змін та затвердження містобудівної документації.

1.3. Доопрацювати надану на розгляд науково-проектну документацію з урахуванням зауважень та рекомендацій рецензента І. Бикова (див. Додаток 2 до протоколу) та інших членів НМР:

- в тексті пояснювальної записки немає належного пояснення нагальної необхідності внесення змін до чинного ІАОП м. Тернопіль, а також чіткого обґрунтування пропонованого значного скорочення площі історичних ареалів;
- щодо зміни меж історичних ареалів – для всіх пропонованих до вилучення ділянок необхідно зробити детальний аналіз з демонстрацією графічних зображень (фото видового розкриття та розгортки по вулицях), оскільки у Тернополі добре збережена історична планувальна структура і традиційне містобудівне середовище;
- видалити з тексту пояснювальної записки ІАОП обґрунтування зняття з обліку низки пам'яток культурної спадщини (це взагалі не завдання ІАОП, такі питання мають вирішуватися окремо – згідно з чинним Порядком обліку об'єктів культурної спадщини – і в перспективі цілком можуть стати підставою для коригування ІАОП);
- переглянути межі зон охорони археологічного культурного шару – розглянути можливість включення території історичних передмість і фільварків та встановлення диференційованого режиму (дослідження або нагляд);
- конкретизувати режими використання території історичних ареалів, доповнивши їх параметрами, описаними у режимах зон охорони пам'яток в межах ареалів із зазначенням реквізитів відповідного наказу місцевого органу охорони культурної спадщини, яким їх було затверджено;
- доповнити розділ про історичні етапи розвитку містобудівного середовища (не висвітлений період після 1998 року та після затвердження чинного ІАОП);
- додати узагальнену характеристику архітектурно-художніх особливостей нерухомих об'єктів культурної спадщини, а також дисгармонійних будівель і споруд (згідно з вимогами ДБН Б.2.2-3:2021);
- врахувати редакційні правки, виправити технічні помилки.

1.4. Після доопрацювання науково-проектної документації з урахуванням пп. 1.1-1.3 винести питання на повторний розгляд НМР.

(«ЗА» – одногосно)

Слухали:

2. «Історико-архітектурний опорний план, визначення меж та режимів використання історичних ареалів міста Калуш Івано-Франківської області»

<u>Замовник</u>	Калуська міська рада
<u>Розробник</u>	ДП «НДПМістобудування»
<u>Доповідач</u>	Кондратенко О. С. (онлайн)

До відома наказ Управління культури, національностей та релігій Івано-Франківської ОДА від 17.06.2022 № 35-ОД «Про затвердження науково-проектної документації з визначення меж і режимів використання пам'яток місцевого значення та їх зон охорони в місті Калуші»; витяг з протоколу № 8 п. 6 засідання архітектурно-містобудівної ради управління містобудування та архітектури Департаменту розвитку громад та територій, дорожнього, житлово-комунального господарства, містобудування та архітектури Івано-Франківської облдержадміністрації від 02.09.2021р.

* Повідомлень членів НМР про наявність конфлікту інтересів не надходило

Виступили: Вербовецький Ю. В., Діхтяр Я. Я., Харлан О. В., Гайда М. П., Куделін А. Є., Титова О. М., Голота К. А.

Ухвалили рішення:

2.1. Рекомендувати розробнику доопрацювати представлену науково-проектну документацію з урахуванням рецензії Ю. Вербовецького (див. Додаток 3 до протоколу) та наступних зауважень і рекомендацій членів НМР:

- актуалізувати посилання та нормативно-правову базу, привести розробку у відповідність до чинних вимог ДБН, уникати використання термінології не за ДБН;
- доповнити графічну частину роботи – долучити передбачені ДБН додаткові креслення (територіально-планувальний розвиток, аналіз історичного ландшафту, архітектурно-просторова композиція, видове розкриття, схема прилеглих територій тощо); показати на основному кресленику чинні зони охорони пам'яток (про які зазначено у тексті пояснювальної записки) та додати посилання на відповідні документи;
- доповнити текст пояснювальної записки належною аналітикою, не ускладнювати сприйняття документу (бажано не розбивати цю НПД на кілька томів/книг – доцільно виділити в окремий том лише додатки);

- переробити переліки пам'яток – не розбивати їх на окремі таблиці за видами, слід звести всі об'єкти культурної спадщини в один перелік з суцільною нумерацією (без проміжкових підрахунків кількості об'єктів у окремих таблицях);
- більш ґрунтовно дослідити існуюче архітектурне середовище, описати та показати на кресленні значну та рядову історичну забудову, а також позначити дисгармонійну забудову;
- доповнити розробку фотофіксацією всіх щойно виявлених та пропонувананих до взяття на облік об'єктів культурної спадщини, атрибутувати всі зображення;
- розглянути пропозицію визначити один історичний ареал (у пропонуваній конфігурації ІАОП на ділянці між двома ареалами розташовано 7 пам'яток);
- для частини пам'яток не визначені території та охоронні зони, немає опису застосованої при цьому методики та належного обґрунтування визначених меж;
- переглянути пропонувану зону охоронюваного ландшафту (зокрема, на вже забудованих ділянках), об'єднати, не вводити не передбачену ДБН термінологію;
- звернути увагу на низьку якість використаної топооснови, що може призвести до проблем при інтеграції даних до Державного земельного кадастру.

2.2. Після врахування наданих зауважень та рецензії представити доопрацьовану науково-проектну документацію на повторний розгляд НМР, наголосити на необхідності особистої присутності розробника на засіданні.

(«ЗА» – одногосно)

Слухали:

3. Проектна пропозиція з визначення меж та режимів використання території пам'ятки містобудування національного значення «Лисогірський форт Київської фортеці» (повторний розгляд)

Розробник УДІКС (доручення МКІП)
Доповідач Поштаренко Ю. Г.

До відома протокол НМР від 14.12.2022 № 22 (п. 1)

* Повідомлень членів НМР про наявність конфлікту інтересів не надходило

Виступили: Діхтяр Я. Я., Гайда М. П., Титова О. М., В'ялець А. В.,
 Захарченко Є. С.

Ухвалили рішення:

3.1. Перенести розгляд питання на наступне засідання НМР.

3.2. Продовжити доопрацювання розробки з урахуванням всіх наявних архівних матеріалів, наданих представниками НІАМ «Київська фортеця». При цьому рекомендовано розширити обсяги опрацювання та розробити пропозиції щодо визначення меж і режимів використання зон охорони

пам'ятки містобудування національного значення «Лисогірський форт Київської фортеці».

(«ЗА» – одногосно)

Слухали:

4. Науково-проектна документація з визначення меж і режимів використання зон охорони пам'ятки архітектури національного значення «Троїцька церква», 1767 р. та пам'ятки археології національного значення «Китаївське городище і курганний могильник», IX-XIII ст. – м. Київ, Голосіївський район, вул. Китаївська, 15 (повторний розгляд)

<u>Замовник</u>	ТОВ «Нерухомість сучасності»
<u>Розробник</u>	ТОВ «АБК «ЕКСТРАІНВЕСТ»»
<u>Доповідач</u>	Захарченко Н. О.

До відома протокол НМР від 08.03.2022 № 23 (п. 4);
рецензія А. Ізотова (див. додаток 4 до протоколу)

** Надійшло повідомлення члена НМР Івакіна В.Г. про конфлікт інтересів*

Виступили: Діхтяр Я. Я., Куделін А. Є., Харлан О. В., Бобровський Т. А., Ізотов А., Зоценко І., Івакін В. Г., Груздо С. М., Осиченко Г. О., Биков І. Ю., Гайда М. П., Кальницький М. Б., Гуцуляк Р. Б., Левада М. Є., Желтовський В. В., Титова О. М., Голота К. А., Петрик В. М.

Ухвалили рішення:

4.1. Представлену науково-проектну документацію взяти за основу. Для розроблення та надання остаточних рекомендацій щодо подальшого коригування документу та ухвалення виваженого рішення створити робочу групу НМР з опрацювання даного питання.

4.2. Включити до складу робочої групи членів НМР Бобровського Т. А., Бикова І. Ю., Куделіна А. Є., Діхтяра Я. Я., Голоту К. А., представників замовника та розробника, а також запрошених експертів (Ізотова А. О., Леваду М. Є.).

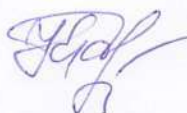
(«ЗА» – 11, «Проти» -1, «Утримався»-1, не голосували - 2)

Голова НМР

Яків ДІХТЯР

Секретар НМР

Ксенія ГОЛОТА

ПОРЯДОК ДЕННИЙ
чергового засідання Науково-методичної ради
з питань охорони культурної спадщини
Міністерства культури та інформаційної політики України

«05» квітня 2023 р. о 14:00 год

м. Київ

1. «Внесення змін до історико-архітектурного опорного плану м. Тернополя»

Замовник Тернопільська міська рада
Розробник ФОП Семченко Наталія Олександрівна
Доповідач Могитич Р. І., Скепко Л.

2. «Історико-архітектурний опорний план, визначення меж та режимів використання історичних ареалів міста Калуш Івано-Франківської області»

Замовник Калуська міська рада
Розробник ДП «НДПМістобудування»
Доповідач Кондратенко О. С.

3. Проектна пропозиція з визначення меж та режимів використання території пам'ятки містобудування національного значення «Лисогірський форт Київської фортеці» – повторний розгляд

Розробник УДІКС (доручення МКІП)
Доповідач від розробника Поштаренко Ю. Г.
До відома протокол НМР від 14.12.2022 № 22 (витяг по п. 1)

4. Науково-проектна документація з визначення меж і режимів використання зон охорони пам'ятки архітектури національного значення «Троїцька церква», 1767 р. та пам'ятки археології національного значення «Китаївське городище і курганний могильник», IX-XIII ст. – м. Київ, Голосіївський район, вул. Китаївська, 15 – повторний розгляд

Замовник ТОВ «Нерухомість сучасності»
Розробник ТОВ «АБК «ЕКСТРАІНВЕСТ»»
Доповідач Захарченко Н. О.
До відома протокол НМР від 08.03.2023 № 23; рецензія к.арх. А. Ізотова.

Зауваження та рекомендації до ІАОП Тернопіль (2021-22 рр.)

1. Основне креслення не охоплює всієї території міста, а лише центральну частину. На якій підставі ІАОП виконується не на все місто, а лише на "межі опрацювання території" площею у 400 га? В той час, коли площа міста приблизно 8600 га ?

2. Обмежившись центральною частиною міста, автори виключили зі свого поля зору низку пам'яток на околицях Тернополя. Приклади - Михайлівська церква в Пронятині (1851 р.), меморіали та пам'ятники Микулинецького цвинтаря

3. Окремо хочу підкреслити важливість Микулинецького цвинтаря для історії Тернополя. Це тернопільський Личаків, якій лише частково позначений на ІАОП.

4. Порівняно з ІАОП 2015 р. зменшено кількість історичних ареалів. Прибраний історичний ареал навколо Старого парку та вулиці Вояків дивізії "Галичина". Чому ? Там є пам'ятники архітектури. Власне Старий парк — найстаріший з парків Тернополя, засаджений наприкінці ХІХ століття, парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва.

5. Також скорочений історичний ареал по вул. Князя Острозького, хоча пам'ятки культурної спадщини нікуди не поділися на цій ділянці. У ареал не увійшла територія Успенської церкви, позначеної на креслениках 18 століття.

6. Прибраний історичний ареал з великої території Середмістя, розташованої між вул. Руською та вул. Старою. Хоча на цій ділянці збережені як фактичні так і багато потенційних пам'яток.

7. Історична довідка у ПЗ викладена лише на двох (!) сторінках. Це абсолютно недостатній рівень для такого історичного міста, як Тернопіль.

8. В пояснювальні записці наведений опис прикладів архітектурних стилів забудови міста, але відсутній опис та стан всіх пам'яток міста (окрім декількох визначних).

9. Відсутній опис пам'яток археології м. Тернопіль

10. Автори ІАОП рекомендують 59 об'єктів культурної спадщини до включення у реєстр пам'яток. Але 26 пам'яток вони рекомендують виключити з переліків пам'яток. В цьому списку є будинки 1920-30-х рр. Пропонується не реставрація будинків після проведення самовільних ремонтних робіт, а їх виключення з переліку.

11. В частині охоронних зон пам'яток проект ІАОП дозволяє нове будівництво.

У режимах зон охорони деяких пам'яток зустрічаються цікаві уточнення, як то: " У випадку приблокування нового об'єкту до глухого торця споруди зі статусом пам'ятки архітектури (вул. Василя Костянтина Острозького, 54), просторові габарити новобудови мають узгоджуватися з розмірами пам'ятки, існуючих сусідніх будівель та межами ділянок (парцел), відповідати діючим вимогам щодо санітарних розривів та інсоляції. Висота нової споруди в стінах не повинна перевищувати верхню відмітку карнизу пам'ятки. В даховому просторі новобудови (мансарді) допускається влаштування не більше одного поверху"

або " Компенсаційне будівництво замість малоцінних будівель, надбудова малоцінних споруд. Об'ємні параметри та архітектура об'єктів нового будівництва повністю підпорядковуються оточуючому середовищу. Висота нових або надбудованих споруд не повинна перевищувати 12 м до гребня даху з довжиною фасадів вздовж вулиць до 16 м".

12. На території Комплексної охоронної зони пам'яток культурної спадщини історичного центру міста проект ІАОП дозволяє нове будівництво – " Нове будівництво допускається на вільних від забудови ділянках, або взамін будинків, що не мають визначеного статусу представленим Історико-архітектурним опорним планом (у відповідності до історичної парцеляції)"

13. На основному кресленні відсутнє позначення комплексної охоронної зони.

14. Зони охорони та регулювання забудови розбиті на велику кількість підзон, що вносить плутанину у роботу. Більшу частину ПЗ в роботі складає саме опис режимів зон та підзон.

Рекомендації: Основними проблемами даної роботи є зменшення меж історичного ареалу (порівняно з 2015 роком), відсутність опису переважної більшості пам'яток культурної спадщини та фіксація можливості нового будівництва у багатьох охоронних зонах пам'яток (у ІАОП 2015 р. нове будівництво в охоронних зонах допускалося лише у виключних випадках та на основі ІМО).

Рекомендую надати розробникам зауваження та відправити дану роботу на доопрацювання та обов'язковий повторний розгляд.

З повагою,

Іван Биков
архітектор, член науково-методичної ради
з питань охорони культурної спадщини МКІП України

РЕЦЕНЗІЯ

на науково-проектну документацію "Історико-архітектурний опорний план, визначення меж та режимів використання історичних ареалів міста Калущ Івано-Франківської області"

На рецензію подано науково-проектну документацію, розроблену для м. Калущ, в наступному складі:

Текстова частина:

1. Том 1. Книга 1. Історико-архітектурний опорний план міста Калущ. Текстові матеріали.
2. Том 1. Книга 1. Історико-архітектурний опорний план міста Калущ. Текстові матеріали.
Додаток 1. Об'єкти архітектури та містобудування, які пропонується занести до «Переліку нерухомих об'єктів культурної спадщини міста Калущ Івано-Франківської області» (категорія «щойно виявлені»).

3. Том 1. Книга 2. Історико-архітектурний опорний план міста Калущ. Графічні матеріали.
4. Том 2. Історичний ареал та зони охорони пам'яток культурної спадщини міста Калущ.

Графічна частина (представлена 2 кресленнями):

5. аркуш 1 - "Історико-архітектурний опорний план";
6. аркуш 2 - "Історичні ареали та зони охорони пам'яток культурної спадщини. Основне креслення."

Завдання на розроблення історико-архітектурного опорного плану (далі скорочено ІАОП) відсутнє. Додатково замовником надано Завдання на розроблення Генерального плану м. Калущ, в складі якого розроблено ІАОП.

Зауваження та рекомендації

1. Зауваження до оформлення НПД, складу авторського колективу.

1.1. Титульні аркуші повинні відповідати вимогам ДСТУ. На титульних аркушах відсутній підпис наукового керівника.

1.2. Авторський колектив – слід оформити відповідно до форми таблиці.

1.3. В складі авторського колективу виконавцем Тому 1. Книги 2 та Тому 2 зазначено **ГП**. Цю роботу повинен виконувати **архітектор**.

1.4. В складі авторського колективу відсутній **науковий керівник** (посада наукового керівника може бути суміщеною з посадою головного архітектора проекту).

2. Том 1. Книга 1. Історико-архітектурний опорний план міста Калущ. Текстові матеріали.

2.1 Відповідно до посилань у вступі на законодавчу та нормативно-методичну базу, дана робота розроблена відповідно до ДБН Б.2.2-3:2012 "Склад та зміст історико-архітектурного опорного плану населеного пункту". Відповідно до цих ДБН має бути представлено **Завдання на розроблення ІАОП**, складене за формою Додатку А, підписане ГАПом, науковим керівником, керівником організації-розробника та затверджене Замовником. Натомість Замовником надано Завдання на розроблення Генплану, в якому немає жодних даних щодо складу та обсягу наукових досліджень, пов'язаних із розробкою ІАОП.

2.2 Якщо ІАОП подається на погодження у 2023 р. то його Склад та зміст повинен бути розроблений з урахуванням норм чинних на даний час, особливо в частині сумісності з положеннями Постанови КМУ № 926 від 01.09.2021 р. "Порядок розроблення, оновлення, внесення змін та затвердження містобудівної документації", ДБН Б.2.2-3:2021 "Склад та зміст історико-архітектурного опорного плану населеного пункту". Слід врахувати.

2.3 Відсутня передбачена ДБН Б.2.2-3:2021 чітка структура текстової частини з поділом на Пояснювальну записку та Додатки;

2.4 Ст. 50 п. 3.4 – вказано щодо зон охорони пам'яток архітектури надано окремим томом Том 2. Однак на Основному кресленні графічної частини ІАОП зон охорони пам'яток, затверджених в установленому порядку, не нанесено. Привести у відповідність.

2.5 В розділі "Об'єкти архітектури та містобудування, які пропонується занести до «Переліку нерухомих об'єктів культурної спадщини міста Калуш Івано-Франківської області» (категорія «щойно виявлені») серед фотофіксацій 52 об'єктів, відсутні фото 21 об'єкта. Слід доповнити.

2.6 У Пояснювальній записці відсутній Розділ 4. Загальна характеристика історичних ареалів населеного пункту (ДБН Б.2.2-3:2021, Додаток В).

2.7 Відсутні Додатки у складі Пояснювальної записки Тому 1 Книги 1. Замість Додатків розробником запропоновано не передбачений чинними ДБН розділ "Аналіз об'єктів культурної спадщини міста Калуш Івано-Франківської області за видами, типами та категоріями" у табличній формі. Ці відомості повинні бути подані як один із додатків, а саме - як "Переліки об'єктів культурної спадщини". Крім переліків об'єктів культурної спадщини Додатки повинні включати:

- переліки природоохоронних територій та об'єктів, які розташовані в межах видового впливу пам'яток та об'єктів культурної спадщини;

- переліки використаних документів та матеріалів, літератури, архівних джерел, картографічні та іконографічні матеріали (історичні плани, гравюри, малюнки, фотографії);

- фотоілюстрації об'єктів культурної спадщини (пам'яток культурної спадщини, щойно виявлених та пропонуваніх до занесення до Переліку об'єктів культурної спадщини, значних історичних будівель), фотоілюстрації видового розкриття нерухомих пам'яток культурної спадщини, зроблені під час натурних досліджень населеного пункту, а також ілюстрації втрачених об'єктів культурної спадщини, характерних для даного населеного пункту, та таких, що мали важливе містобудівне значення;

- перелік вихідних даних, які надав замовник для розроблення ІАОП.

Частина цих матеріалів подана розробником у Томі 1. Книзі 2 "Графічні матеріали", однак все це повинно бути у розділі ПЗ "Додатки".

2.8 Зауваження до таблиць із переліками нерухомих об'єктів культурної спадщини:

- стовпці "Комплекс (ансамбль)" та "Будівля, споруда (витвір)", згруповані в стовпець вищого порядку "Тип об'єкта", не є інформативними та лише дублюють порядковий номер пам'яток в переліку. У випадку, якщо маємо комплекс пам'яток, потрібно вказувати це у стовпці "Найменування об'єкта", наприклад, "Комплекс споруд Свято-Успенської лаври". При цьому, якщо порядковий номер комплексу в переліку пам'яток, скажімо, 3, то складові комплексу позначати 3.1, 3.2, 3.3 і т.д;

- в таблиці виділено багато комплексів, нумерація заплутана;

- для всіх об'єктів культурної спадщини виду "архітектура" в стовпці "Назва пам'ятки" слід вказувати "(мур.)" - "мурована" або "(дер.)" - дерев'яна;

- у стовпці "Найменування об'єкта" позначки ЖБ (житловий будинок), ГП (громадське призначення), СА(сакральна споруда), а також примітки *, ** щодо статусу власності є зайвими і лише ускладнюють сприйняття інформації. Тут слід вказувати лише назву об'єкта культурної спадщини відповідно до наданого органом охорони списку або, у випадку пропонуваніх на статус щойно виявлених об'єктів та іншої значної історичної забудови - присвоїти історичну назву. Найменування кожного об'єкта слід формувати за тим же принципом, що й пам'яток архітектури -

з однаковою для всіх послідовністю. Доопрацювати та стандартизувати назви об'єктів культурної спадщини;

- для багатьох об'єктів не вказано датування. Якщо датування невідоме - слід вказати приблизну дату будівництва на основі візуального огляду стилістичних особливостей об'єкта;

- у Таблиці 2 назва "Значні об'єкти архітектури, містобудування" не відповідає прийнятій ДБН та ЗУ "Про ОКС" термінології. Правильно - "**значна історична забудова**", тобто назва таблиці повинна бути "Об'єкти значної історичної забудови";

- у Таблиці 2 об'єкти згруповані підзаголовками з різними значеннями: частина віднесена до Вільного міста Калуш, частина - до Площі Героїв (при цьому у формальній адресі частини будинків на цій площі значиться прилегла вулиця), частина - до формальної адреси (назви вулиці), на яких вони розташовані. Це не систематизує, а лише створює путанину та ускладнює пошук об'єкта у таблиці. Згідно з ДБН ДБН Б.2.2-3:2021 треба присвоїти нумерацію об'єктів відповідно до алфавітного порядку назви вулиці, на якій він розташований. та номеру будинку;

- згідно з ДБН Б.2.2-3:2021, переліки об'єктів культурної спадщини усіх видів та обліку мають подаватися єдиним списком з наскрізною нумерацією за алфавітним переліком назв вулиць;

- науково-методична рада Мінкульту рекомендує подавати переліки об'єктів культурної спадщини в табличному вигляді за таким зразком:

№ п/п	Назва пам'ятки	Адреса розташування	Датування	Вид пам'ятки	Категорія пам'ятки	№ та дата рішення про взяття під охорону	Охоронний номер	Примітки та пропозиції
1.	Замок (мур.)	вул. Миру, 1	XV ст.	архітектури	національна	Постанова Ради міністрів УРСР №970 від 24.08.1963 р.	136	
2.	Церква (дер.)	вул. Зелена, 4	1860 р.	архітектури	місцева	Рішення Волинської обласної ради № 110 від 10.01.1992 р.	2054	
...								

- необхідно формувати декілька окремих таблиць за видами пам'яток (архітектура, історія, монументальне мистецтво, археологія), по кожному з яких буде своя наскрізна нумерація. Наприклад, по виду "архітектура" формується таблиця "Перелік пам'яток архітектури" з нумерацією від "1" для об'єктів, які мають статус пам'яток архітектури (національного або місцевого значення). Далі йде таблиця "Перелік об'єктів значної (цінної) історичної забудови, що пропонуються на статус щойно виявлених об'єктів культурної спадщини", у ній продовжується нумерація попередньої таблиці, а стовпців лише чотири: "№ п/п", "Назва об'єкту", "Адреса розташування" та "Датування". Наступною йде таблиця "Перелік об'єктів іншої значної (цінної) історичної забудови", у якій продовжується попередня нумерація. Кожна з таблиць по інших видах (історія, монументальне мистецтво, археологія) має свою власну нумерацію від "1". Рекомендується, щоб нумерація об'єктів культурної спадщини в цих переліках відповідала нумерації їх фотоілюстрацій та порядковому номеру на експлікації в Графічній частині ІАОП (Основному кресленні тощо);

2.9 Перелічені в «Джерелах» на с. 80 пункти 1-11 (закони України, ДБН та постанови Кабміну) є обов'язковими до виконання при розробці науково-проектної документації нормативними документами, а не джерелами для реферату, тому їх необхідно зі списку джерел виключити. Посилання на ці документи повинні бути зазначені у Вступі як основа для виконання даної роботи.

3. Том 1. Книга 2. Історико-архітектурний опорний план міста Калуш. Графічні матеріали

3.1 Ця книга повинна бути оформлена як Додатки до ПЗ та йти після текстової частини. Склад Додатків – див. п. 1.7 цієї рецензії.

3.2 Наявні коментарі до картографічних матеріалів російською мовою.

3.3 Кожна пам'ятка архітектури, значна історична будівля (пропонована на статус щойно виявлених та інша значна забудова), а також пам'ятки історії та монументального мистецтва повинні бути проілюстровані окремим фото. Підписи під фотоілюстраціями об'єктів культурної спадщини повинні відповідати назвам цих об'єктів у Переліку пам'яток, а самі ілюстрації мають бути подані в нумерації, котра відповідає номеру об'єкта в експлікації.

3.4 Некоректні назви розділів фотоілюстративної частини – «Об'єкти архітектури містобудування».

3.5 Відсутні підписи до багатьох фотоілюстрацій. Доопрацювати Додатки.

4. Том 2. Історичний ареал та зони охорони пам'яток культурної спадщини міста Калуш (проектно-регулятивний розділ)

4.1. Слід зазначити, що Книга 2 Проектно-регулятивний розділ розроблений згідно ДСТУ Б Б.2.2-10:2016 "Склад та зміст науково-проектної документації щодо визначення меж і режимів використання зон охорони пам'яток архітектури та містобудування". Посилання авторів на цей ДСТУ зазначено на сторінці 8. Відповідно до цього ДСТУ відсутнє **Завдання на розроблення науково-проектної документації щодо визначення меж і режимів використання історичного ареалу, зон охорони пам'яток архітектури та містобудування**, складене за формою Додатку А, підписане науковим керівником, керівником організації-розробника та затверджене Замовником.

4.2. В розділі "Пейзажно-видова структура історичних ареалів та зон охорони пам'яток архітектури Калуша" представлені лише фото панорам, відсутня схема видового розкриття.

4.3. Опис меж та режимів використання зон охорони слід подати відповідно в Таблиці Додаток Л ДБН «Планування та забудова територій» Б.2.2-12:2019. Найменування таблиці «**Планувально-просторові обмеження щодо охорони культурної спадщини**». Таблиця має форму трьох колонок: 1) види територій; 2) опис меж територій; 3) опис режимів використання територій.

4.4. Таблиці подані на стор. 32-58 є неінформативні і дублюють інформацію про об'єкти культурної спадщини з Тому 1. Книги 1, а інформації про межі, режими використання, яка стосується зон охорони, не несуть.

4.5. Відсутня схема фотофіксацій.

5. Графічна частина.

5.1. Графічна частина представлена двома аркушами креслень: аркуш 1 - "Історико-архітектурний опорний план" (М 1:2000); аркуш 2 - "Історичні ареали та зони охорони пам'яток культурної спадщини. Основне креслення." (М 1:5000). Враховуючи багатоетапність (5 етапів історичного розвитку м. Калуш), насиченість пам'ятками та історичною забудовою, **основне креслення ІАОП** необхідно доповнити такими схемами:

- **Історичний територіальний та планувальний розвиток** м Калуш М 1:5000 або 1:10 000 з позначенням історичних частин міста, приміських заселених територій з історичними назвами на певний період відповідно до опису в ПЗ Розділ 1.1.1;

- **Аналіз ландшафту** М 1:5000 або 1:10 000;

- **Архітектурно-просторова композиція** (М 1:2000 або М 1: 5000);

- **Видове розкриття пам'яток** (М 1:5000);

- **Прилеглі до історичного населеного місця території** / необхідно позначити пригородки.

Без цих схем аналітична частина наукових досліджень не розкрита та не підтверджена графічними зображеннями (див ДБН Б.2.2-3:2021 п. 5.2.3.). Слід доповнити згідно вказаного переліку схем.

5.2. Креслення "Історико-архітектурний опорний план" (М 1:2000).

5.2.1. За визначенням ДБН Б.2.2-3:2021 є **основним кресленням** ІАОП. Найменування креслення слід доповнити – «Основне креслення». Штамп заповнити відповідно до ДСТУ.

5.2.2. Визначено пам'ятки архітектури місцевого значення, об'єкти, які пропонується занести до «Переліку нерухомих об'єктів культурної спадщини міста Калуш Івано-Франківської області». Решті історичних будівель надано статус **рядових історичних будівель**. Не визначено **значні історичні будівлі**, відсутнє відповідне умовне позначення. Це не прийнятно: особливо на території Старого міста та головних історичних вулиць: М. Грушевського, С. Бандери, В. Чорновола, М. Ковжуна. Класифікація забудови за ступенем історико-культурної цінності на вказаних територіях потребує більш ретельного доопрацювання.

5.2.3. Забудова східного фронту площі Ринок – між будівлями пропонованими для занесення до Переліку (щойно виявлених) знаходяться будинки, які не мають визначеного статусу **рядової історичної забудови**, або **значної історичної забудови**. Перевірити на достовірність. Обґрунтувати.

5.2.4. Навколо деяких пам'яток архітектури не запропоновано, не визначено і не зображено території пам'яток (номери відповідно до Експлікації: № 23, 42, 29 7, 5, 40, 37, 34).

5.2.5. Не нанесені межі зони охорони пам'яток культурної спадщини, затверджених в установленому порядку (якщо такі наявні).

5.2.6. В Експлікації (переліку пам'яток) після найменування відсутня відомість про час побудови – для № 23, 24, 25-28, пропонованих - № 48, 72, 74, 75, 77, 81, 86, 89.

5.2.7. Не позначені **дисгармонійні будівлі та споруди**.

5.2.8. Об'єкт архітектури та містобудування № 45 – не зрозумілий. Це швидше може бути пропонований, як щойно виявлений об'єкт культурної спадщини - пам'ятка містобудування, однак в текстовій частині та регулятивного розділу це не пропонується.

5.2.9. На мапі немає вулиць Петра Каракая, Сівецької; територія між названими вулицями не окреслюється як територія Вільного Міста магдебурзького права.

5.2.10. На позначених будівлях – пам'ятках архітектури, об'єктах архітектури, пропонованих до занесення до Переліку, об'єктах рядової історичної забудови не вказані **номери будинків** відповідно до адреси. Також на будівлях і спорудах (всієї забудови, незалежно від охоронного статусу) не позначено **поверховість, матеріал та призначення**, за зразком "2КЖ", "КН", "МН" (це недоліки картографічної основи). Слід нанести!

5.2.11. Не позначено ймовірного місця розташування старого дерево-земляного замку XV ст., який розташовувався на схід від дворища і займав терасу схилу гори Височанка (згаданий на с. 33 Тому 1. Книги 1).

5.2.12. Не позначено межі втраченої трикутної Торговиці XIII-XV ст.

5.3. "Історичні ареали та зони охорони пам'яток культурної спадщини. Основне креслення." (М 1:5000).

5.3.1. За визначенням п. 4.2.1. ДСТУ Б Б.2.2-10:2016 "Склад та зміст науково-проектної документації щодо визначення меж і режимів використання зон охорони пам'яток архітектури та містобудування" дане креслення є **проектно-регулятивним кресленням** (основним кресленням). Згідно п. 4.2.1.2. слова "Основне креслення" слід замінити на – «**Проектно-регулятивне креслення (основне креслення)**». Штамп заповнити відповідно до ДСТУ.

5.3.2. Проектно-регулятивне креслення (основне креслення) згідно п. 4.2.1.4. ДСТУ Б Б.2.2-10:2016 виконується на картографічній основі масштабу 1:2000. Масштаб 1:5000 для основного креслення **не допускається!**

5.3.3. Слід позитивно відмітити, що авторами добре в цілому визначено зовнішній контур межі зони регулювання забудови **B1, B2** та охоронних зон ландшафту **C1, C2**, котрі охоплюють прилеглі до середмістя території з найбільшою концентрацією пам'яток та рядової історичної забудови. Однак навколо багатьох пам'яток **не встановлена** охоронна зона, або комплексна охоронна зона, тільки зона регулювання забудови. Для збереження та розвитку традиційного характеру забудови запропонованого статусу зони регулювання забудови для зон **B1** та **B2** **не достатньо!** Слід додатково визначити **охоронні зони, або комплексні охоронні зони пам'яток архітектури та містобудування.**

5.3.4. Охоронна зона **A5** позначена, але межа не нанесена. Якщо межі території пам'ятки співпадають, то слід сумістити вздовж межі території пам'ятки межу охоронної зони.

5.3.5. Межі комплексної архітектурно-ландшафтної охоронної зони **A2** та **історичного ареалу "Калуська Саліна"** з північної, східної та південної сторін не суміщені з планувальними та природними межами кварталу промислової забудови, берегом річки. Слід уточнити. Такі ж не суміщення присутні у визначенні меж історичного ареалу **"Вільне Місто Калуш"** з північно-східної сторони. Відкоригувати.

5.3.6. Територія з історичною забудовою вздовж вулиць М. Грушевського, М. Ковжуна, С. Бандери, В. Чорновола, що примикає до середмістя Калуша, має велике містобудівне значення, оскільки освоювалася та забудовувалася ще в часи Вільного міста Калуша XVI ст.. Це були основні виїзди з міста, ділянки забудови вздовж них були важливими передмістями і зберігають первісну структуру. Ці території при розробленні охоронного зонування потребують більш ґрунтовного доопрацювання в аналітичній частині Том 1 ІАОП та в проектно-регулятивному розділі Том 2.

5.3.7. **Позицію 98** на основному кресленні ІАОП та умовною лінією позначено укріплення міста Вільного Міста Калуш, 1549-1850 рр. як **втрачені об'єкти архітектури та містобудування.** Однак вздовж вулиці М. Ковжуна між будинками **поз. 56** (площа Героїв, 1) та **поз. 88** (стайні кін. XIX ст.) на території скверу є **залишки укріплень** Вільного Міста Калуш XVI ст. у вигляді земляного валу. Слід запропонувати як щойно виявлений об'єкт культурної спадщини, та позначити на основному кресленні ІАОП.

5.3.8. Заслуговеє доброї оцінки визначення меж **охоронних зон** окремо (локально, як зазначено авторами) розташованих пам'яток, а також добре визначені **зони регулювання забудови** навколо них.

ВИСНОВКИ:

Загальна оцінка представленої документації: ІАОП виконано розробником у довільній формі, без чіткого дотримання вимог ДБН. Запропонована розробником структура ІАОП та групування на окремі томи і книги не відповідає ДБН і лише ускладнює процес ознайомлення із документацією та сприйняття інформації. ДБН Б.2.2-3:2021 "Склад та зміст історико-архітектурного опорного плану населеного пункту" передбачає поділ текстової частини на Пояснювальну записку і Додатки. У представленій розробником роботі виділено лише один додаток "Об'єкти архітектури та містобудування, які пропонується занести до «Переліку нерухомих об'єктів культурної спадщини міста Калуш Івано-Франківської області» (категорія «щойно виявлені»)", його чомусь сформовано окремою книгою. Решта додатків сформовано як Том 2. Книга 2. "Графічні матеріали". Розробником виконано велику пошукову та дослідницьку роботу, підібрано хороші ілюстрації та фото, однак ІАОП - це науково-проектна документація, яка повинна бути виконана у відповідності до чинних нормативних документів, бути систематизованою та мати структуровану подачу.

Даний комплект науково-проектної документації потребує ретельного доопрацювання та приведення у відповідність до вимог чинних ДБН і ДСТУ.

Рецензент – архітектор, член Науково-методичної ради з питань охорони культурної спадщини МКІП

Вербовецький Ю. В.

РЕЦЕНЗІЯ

на роботу

«Науково-проектна документація

з визначення меж і режимів використання зон охорони пам'ятки архітектури національного значення «Троїцька церква», 1767 р. (Постанова Ради Міністрів УРСР від 24.08.1963 р. № 970, охоронний номер 38) та пам'ятки археології національного значення «Китаївське городище і курганний могильник», IX-XIII ст. (Постанова Кабінету Міністрів України від 03.09.2009 № 928, охоронний номер 260026-Н)

м. Київ, Голосіївський район, вул. Китаївська, 15»

Надана на розгляд науково-проектна документація розроблена ТОВ «АБК «ЕКСТРА-ІНВЕСТ» у 2023 році (ГАП Захарченко Н.О., науковий керівник Ковальська Г.Л.), яка, відповідно до Завдання на проектування від 2022 року замовлена ТОВ «Нерухомість сучасності». Лист-звернення ТОВ «Нерухомість сучасності» від 29.03.2023 р. №29/03/1

Робота складається з одного тому та двох книг. Книга 1 складається з реферату, вступу, трьох розділів, списку використаних джерел і літератури та графічних матеріалів. Книга 2 становить додатки, представлені фотофіксацією пам'яток, матеріалами історичної картографії, іконографії та археологічних досліджень, матеріалами раніше затвердженої науково-проектної документації, переліком об'єктів культурної спадщини, паспортом об'єкта культурної спадщини – «Китаївське городище і курганний могильник», а також черговим кадастровим планом.

Робота за складом та змістом структурована відповідно до вимог, визначених ДСТУ Б Б.2.2-10:2016 «Склад та зміст науково-проектної документації щодо визначення меж і режимів використання зон охорони пам'яток архітектури та містобудування» та не викликає особливих зауважень.

Аналіз же змісту самої роботи та глибини проведених досліджень, а відповідно і зроблених висновків, які стали основою для графічних матеріалів, визначає необхідність надання ряду рекомендацій та зауважень, які мають бути усунені по тексту, а відповідно їй сформулюють необхідність уточнення графічної частини науково-проектної документації.

ОСНОВНІ ЗАУВАЖЕННЯ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Щодо текстової частини

1. У визначенні **Актуальності роботи** зазначено, що *«Провідну роль у збереженні культурної спадщини населених місць відіграють зони охорони пам'яток архітектури, містобудування та археології»*. Тут варто визначити, що *«Провідну роль у збереженні культурної спадщини населених місць відіграє їх територіальна охорона, яка полягає у визначенні територій цих пам'яток та їх зон охорони»*. Загалом Актуальність роботи слід визначити більш чітко та

лаконічно, що є обґрунтуванням і змістом подальших рубрикацій реферативної частини науково-проектної документації.

2. В роботі по тексту зустрічаються вказівки щодо заходів з реставрації пам'яток, тобто питань, які не відносяться до територіальної охорони об'єктів та пам'яток нерухомої культурної спадщини на містобудівному рівні, і на яку спрямовані зони охорони пам'яток, визначені науково-проектною документацією, яка рецензується.
3. Досліджуваними об'єктами роботи визначені *«пам'ятка архітектури національного значення «Троїцька церква» та «Китаївське городище і курганний могильник»*, хоча за суттю слід говорити про те, що об'єктами дослідження є історичне та природне середовище території, а також історичні об'єкти, до яких відносяться наявні археологічний комплекс у складі Китаївського городища, трьох курганних груп могильників, два печерні комплекси, а також архітектурний комплекс Китаївської пустині й втрачений у наземній частині комплекс Спасо-Преображенського монастиря, інші об'єкти історичної та сучасної забудови в межах досліджуваної території, історичні території колишнього Болгарського хутору і Слободи штатних служителів лаври, в межах колишнього хутора Самбурки, природне середовище та його об'єкти, а також історична планувальна структура в межах досліджуваної території.
4. У меті дослідження виключити текст *«шляхом визначення їхніх меж і режимів використання зон охорони досліджуваних пам'яток»*, оскільки за суттю це відноситься до методів, а також до одного із завдань досягнення поставленої мети.
5. Виходячи з пункту 3 даної рецензії, слід скоригувати об'єкт дослідження, коригування якого більш чітко сформує й предмет дослідження. Зокрема, має бути виключені з предмету дослідження архітектурні, стилістичні, конструктивні, технологічні, художньо-декоративні ознаки пам'яток, оскільки вони відносяться до ціннісних характеристик самої пам'ятки, які не впливають на вирішення питань територіальної охорони пам'яток на містобудівному рівні. Питання *«візуальних зв'язків пам'яток з історико-містобудівним простором (у межах розпланувально-просторового містобудівного утворення – вулиці, кварталу, що формує оточення пам'яток)»*, а також *«методи і заходів з охорони нерухомої культурної спадщини міста та збереження традиційного характеру середовища»* також не відносяться до предмету дослідження, а є власне методами дослідження, завдяки яким досягається мета самого дослідження. Таким чином предметом дослідження для даної роботи слід визначити *«Роль пам'яток в містобудівному середовищі та їх зв'язок із ним та їх сумісний вплив на формування традиційного характеру середовища»*.
6. Рубрикацію реферативної частини *«Основні завдання»*, слід скоригувати, перенісши до даної рубрикації текст з рубрикації *«Методи дослідження»*, виклавши за наступними позиціями:
 - вивчити та проаналізувати дослідження виконані по території дослідження у попередні часи, а також містобудівну та науково-проектну документацію по території дослідження;
 - проаналізувати історичні іконографічних та картографічних матеріали;
 - провести натурне обстеження території та історичних об'єктів;

- проаналізувати візуальні, планувальні та інші зв'язки історичних територій та історичних об'єктів;
 - дослідити видове розкриття об'єктів та пам'яток нерухомої культурної спадщини, цінної історичної забудови;
 - визначити межі зон охорони пам'яток та сформулювати режими їх охорони;
7. Рубрикація реферату «Методи дослідження», як і інші рубрикації реферату є констатуючою частиною та не можуть носити розлогий оповідальний характер. Зважаючи на це, мету, об'єкт, предмет та завдання дослідження, слід визначити, що методами дослідження є:
- *логіко-теоретичний та порівняльний історико-генетичний аналіз* – при дослідженні та систематизації архівних та літературних джерел, наукових праць та проектних матеріалів;
 - *метод структурної та графоаналітичної оцінки* – при порівняльному аналізі графічного та фотографічного матеріалів, а також історико-містобудівному аналізі території;
 - *історико-хронологічний метод* – при створенні загальної картини історико-містобудівного формування та розвитку території та її об'ємно-просторових складових та вирішенні інших завдань, поставлених в роботі.
8. Рубрикацію реферативної частини «Межі дослідження» слід скоригувати, визначивши чітко територіальні межі дослідження, якими є *«урочище Китаїв, історичні хутори Болгарський та Самбурки, слобода заштатних служителів лаври, село Мишоловка»* при цьому по тексту роботи території Голосіївської пустині, Феофанії, скит в урочищі Церковщина, є зайвими для даного дослідження, оскільки вони не впливають на подальше визначення меж та режимів зон охорони пам'яток. Також слід навести хронологічні межі дослідження, які для даної території мають бути визначені *«від часів перших поселень до 2022 року»*.
9. В рубрикації реферативної частини «Результати науково-дослідної роботи» не може бути вказано, що результатом є *«науково-проектна документація»*, оскільки вся робота і є науково-проектною документацією. Тому тут слід вказати, що *«Результатами роботи є визначені межі та режими пам'ятки архітектури національного значення – Троїцька церква, а також межі та режими пам'ятки археології національного значення Китаївське городище та курганний могильник»*.
10. В першому абзаці Вступу слід прибрати текст, *«пам'ятки архітектури національного значення «Троїцька церква», 1767 р. та пам'ятки археології національного значення «Китаївське городище і курганний могильник», IX-XIII ст. за адресою: м. Київ, вул. Китаївська, 15 зумовлено»*, оскільки наведені далі Закони України не стосуються конкретно цих пам'яток. Текст абзацу слід викласти у наступній редакції: *«Розроблення науково-проектної документації з визначення меж і режимів використання зон охорони пам'яток визначено вимогами Закону України «Про охорону культурної спадщини» та Закону України «Про охорону археологічної спадщини»*.
11. У підрозділі «3.1.1. Пам'ятка археології національного значення «Китаївське городище і курганний могильник», IX-XIII ст.» варто навести дані з тексту

Добровольського Л.М. та Наркевича М.Ф. «Памятка для г.г. участников экскурсии Киевского отдельного императорского русского военно-исторического общества. Обзорение достопримечательностей на пути из Киева к Китаеву по Днепру», оскільки в цій праці Китаївське городище досліджено та визначено його складові елементи якраз з точки зору військово-фортифікаційної системи, що є більш коректним при аналізі саме цієї функції Китаївського городища, з якої випливають його складові та їх аналіз. При цьому дані щодо фортифікаційних складових городища, наведені археологом В.Козюбою, може бути використано лише довідково, оскільки не розкривають у повному обсязі ціннісні фортифікаційні характеристики об'єкта періоду Київської Русі.

12. Щодо печерних комплексів, то тут слід говорити про три комплекси печер: в межах колишнього дитинця Китаївського городища, в межах Виноградного саду та в межах схилів історичного села Мишоловка на північний захід від колишнього храму Преображення Господнього Спасо-Преображенського скиту.
13. По тексту термін «урочище Виноградне», яке ніколи не існувало із такою назвою, слід замінити на термін «територія колишнього Виноградного саду» (у відповідних відмінках). Саме із такою назвою дана територія зафіксована історичними топографічними та картографічними матеріалами.
14. Щодо щойно виявлених об'єктів культурної спадщини в межах Китаївської пустині, слід зазначити звідусіль інформацію про перебудову цих об'єктів, які призвели до значної зміни або втрати історичного вигляду цих об'єктів у 2000-х роках, що вплинуло на зменшення або втрату їх ціннісних характеристик, як об'єктів минувшини. Це є важливим, оскільки ненадання такої інформації фактично узаконює ті зміни, які зазнали архітектурні об'єкти Китаївської пустині, втративши або зменшивши архітектурно-стильові ознаки приналежності до певного історичного розвитку архітектури.
15. В роботі повторюються хибні твердження М.Холостенка (1940) та Т.Кілессо (1997), які приписували зведення храму Святої Трійці у Китаївській пустині П.Неєлову – архітектору з Росії, який, за їхнім твердженням, є справжнім автором цього храму. В угоді із Києво-Печерською лаврою, на яку посилаються дослідники, зазначено, що П.Неєлов лише був зобов'язаний приїжджати до Китаївської пустині, однак ніяких конкретних фактів щодо його участі у зведенні храму не наведено. Тим більше що П.Неєлов був лише «подмастерьем», в той час, як С.Ковнір – головним архітектором Лаври, що фактично стало підставою для звільнення його в подальшому від кріпацтва. Проти версії авторства П.Неєлова свідчать і дати від'їзду його з Києва до С.-Петербургу (1756 рік) та названим «Доношением». Отже, замовлення на зведення нового храму в Китаївській пустині на час перебування П.Неєлова в Києві не могло відбутись. Щодо діяльності П.Неєлова, то він вочевидь міг лише ремонтувати дерев'яну церкву Сергія Радонезького або займатись зведенням дерев'яної церкви Трьох Святителів. Підтвердження авторства С. Ковніра знаходимо й в списку зведених ним споруд: «(...) О самих же тех пор приобучивши себя при строениях лаврских каменному мастерству производил оное, елико мог с усердием к Лавре святой, был в строениях (...) в Китаевской пустыни и в местечке Василькове Божих церквей». (Див.: **Крицкий Б. А.**

- Народные мастера архитектуры XVIII века на Украине: Степан Ковнир. Архитектурно-строительная деятельность. дис. ... канд. архит.: 18.00.01 / Крицкий Б.А.. – К. – 1953. – С. 45; *Гирич Ігор*. Автобіографічний документ кийвського будівничого Степана Ковніра / Ігор Гирич // Записки Наукового товариства ім. Т. Г. Шевченка. – Т. ССХХVII: Праці Секції мистецтвознавства. – Львів, 1994. – С. 379 – 381). Також слід уточнити видозміни храму, з урахуванням проведених раніше досліджень, які чітко визначають видозміну храму у часі та просторі (Див.: *Ізотов А. О.* Троїцька церква Китаївської пустині: образно-просторова еволюція храму / А. О. Ізотов // Українська академія мистецтв. Дослід. та наук.-метод. пр. – Вип. 12. – К.: Українська академія мистецтва, 2005. – С.250 – 251).
16. Щодо топоніміки місцевості, слід звернутись до статті «Відомі та невідомі топоніми й гідроніми Голосіївського району Києва» (Анатолій Ізотов // Київ і кияни: Мат. щоріч. практ. конф. – Вип. 7 / Музей історії м. Києва. – К.: Вид-во «Кий», 2007. – С. 187 – 195).
 17. У підпункті «3.3.2. Пам'ятка архітектури національного значення «Троїцька церква». Історія становлення та розвитку Монастиря «Китаївська пустинь». Особливості формування забудови досліджуваної місцевості» слід прибрати періоди IX – XIII та XIV – XVII століть, а відповідно й описову частину цього періоду, оскільки жодного відношення до храму Святої Трійці ці періоди не мають, а період XVII – XX століття скоригувати на XVIII – XX століття.
 18. Щодо храму Серафіма Саровського, то формулювання, що «2009 року його було відновлено», слід замінити на «розібрано та зведено у новій архітектурі насельниками монастиря у XXI столітті».
 19. Словосполучення «Успенська церква» по тексту слід замінити на «Успенський собор».
 20. Щодо новоутвореного монастиря на схід від історичного Спасо-Преображенського скиту, слід коректніше вказати його назву, додавши до слів «Української православної церкви» словосполучення «Московського патріархату».
 21. В тексті є посилання, а в додатках матеріали з фондів Національного заповідника «Києво-Печерська лавра», проте у переліку архівних джерел посилання на фонди відсутні.
 22. Інші виправлення текстової частини впливатимуть із зауважень та рекомендацій до графічної частини.
 23. Територія зони регулювання забудови ЗР І, відповідно до «Военно-археологического плана Китаевского городища и прилежащей к нему местности с могильниками и пещерами» (1914 року), перебуває в межах зафіксованих планом «Следов распаханых могильников». Відповідно до досліджень вже радянського часу, було визначено, що Л.Добровольський та Ф.Наркевич помилково визначили цю територію за могильники, оскільки в межах території при дослідженнях були виявлені залишки житла, що визначає цю територію за територію поселення (посаду) часів городища. Зважаючи, що територія пам'ятки археології якимось чином не охопила цю територію, то слід у тексті, в частині режимів, додати вимоги щодо необхідності проведення археологічного нагляду в межах Зони регулювання забудови ЗР І.

24. В межах зони регулювання забудови ЗР II, слід чітко визначити територію, яка підлягає археологічному нагляду: конкретна територія Болгарського хутору. Таким чином в межах ЗР II слід виділити окрему підзону ЗР II.1, яка має охоплювати територію забудови болгарського архієпископа Йосипа Сокальського. Для цієї зони у тексті слід прописати вимоги щодо необхідності ведення в її межах археологічного нагляду. На іншій території в межах Болгарського хутору, відповідно до історичної картографії, зокрема плану «Поместья Болгарского архиерея, прилегающего к Китаевской пустыни» (середина XIX ст.) територія була засаджена виноградниками, «Сосновым лесом» та «Лиственным лесом». Відобразити межі підзони ЗР II.1 на основі співставлення історичної картографії та сучасної топографічної основи. Матеріали планів та карт забудови даної території зберігаються у фондах Національного заповідника «Києво-Печерська лавра». При цьому, щодо визначення меж території забудови подвір'я, слід користуватись планами даної території початку XX століття, тобто на момент максимального містобудівного розвитку території Болгарського хутору.
25. В межах історичної території Спасо-Преображенського скиту та печери, відомої за дослідженнями Йосипа Рувімовича Гойзмана, слід визначити за Зону охорони археологічного культурного шару та у регуляторній частині передбачити вимоги щодо необхідності археологічних досліджень в межах даної території, оскільки тут крім іншого збереглись підвали та фундаменти будівель і споруд Спасо-Преображенського скиту.
26. В текстовій частині слід прописати, що відстань від межі природно-заповідного фонду та до перспективної забудови в межах зон регулювання забудови має визначатись відповідно до природоохоронного законодавства з метою створення буферу задля зменшення навантаження на об'єкти природно-заповідного фонду. У тексті слід додати дві пам'ятки природи: каштан на території історичного ядра Китаївської пустині перед храмом Святої Трійці та дуб на схід від історичної території Спасо-Преображенського скиту. Відобразити цю інформацію на кресленнях.
27. В регулятивній частині тексту щодо ділянки в межах вулиці Китаївської (від повороту на підйомі до дев'ятиповерхового будинку по вулиці Китаївська, 11), визначити необхідність інтегрального застосування максимальної висоти, із її зменшенням при проектуванні, для необхідності забезпечення збереження візуальних зв'язків із городищем та забудовою Свято-троїцького монастиря «Китаївська пустинь» в межах даної, найбільш характерної ділянки цих зв'язків, що підтверджується й точками фіксації цієї території на іконографічних матеріалах минувшини.

Щодо графічної частини

1. В матеріалах історичної іконографії відсутні вірні посилання на фонди Національного заповідника «Києво-Печерська лавра», а також посилання на науковців, які ввели історичні матеріали до наукового обігу та джерела цих матеріалів, що є некоректним, при тому, що окремі матеріали запозичені з конкретної праці, що видно в тому числі з обробки цих матеріалів, а також місць їх збереження, зокрема сімейної колекції і автора даної рецензії.

2. Матеріали історичної картографії мають некоректні назви та посилання на некоректні одиниці зберігання у фондах Національного заповідника «Києво-Печерська лавра». Слід уточнити.
3. Аналітичне креслення «Природно-ландшафтна оцінка території пам'ятки архітектури національного значення «Троїцька церква, 1767р.» пам'ятки археології національного значення «Китаївське городище та курганний могильник, IX-XIII ст.» м.Київ, Голосіївський район, вул. Китаївська, 15» є некоректним у назві, а самі пам'ятки на даному кресленні відсутні. Тому необхідним є коригування назви креслення: «Аналіз ландшафту території», із зазначенням контурами меж території пам'ятки археології, а також позначення заливкою пам'ятки архітектури із винесенням їх до експлікації.
4. Виходячи з аналізу текстової частини та основного креслення науково-проектної документації, необґрунтованими є межі та площі зон охорони археологічного культурного шару. За наявними на сьогодні історичними матеріалами та аналізом містобудівної еволюції території слід визначити, що в межах ОЗ II у XIX столітті функціонував цегельний завод, а пізніше сформувалась житлова забудова. Таким чином культурний шар протягом XIX-XX століть було частково порушено. Також в роботі нема даних матеріалів археологічних звітів тощо, які б обґрунтовували цю територію за зону охорони археологічного культурного шару.
5. На кресленнях в межах Мишоловського цвинтаря слід виділити історичну територію Болгарського цвинтаря, що можливо за співставленням плану Києва 1925 року та сучасної топографічної зйомки.
6. Позначити дві пам'ятки природи, зазначену в аналізі текстової частини вище.
7. На кресленнях слід показати пунктиром водопідйомну систему від Китаївського струмка до території на схід від історичної території Спасо-Преображенського скиту, а в текстовій частині визначити режими якими буде забезпечено збереження цієї історичної системи.
8. Базуючись на результатах наданої роботи, а також досліджень минувшини, територія зони охорони археологічного культурного шару по лівому берегу Китаївського струмка та від східної межі пам'ятки археології національного значення – Китаївське городище та курганний могильник, є необґрунтованими. При цьому, територія археологічного культурного шару накладена на природно-заповідний фонд, який має свій статус та свої вимоги щодо його збереження. Тому накладання зони охорони археологічного культурного шару на територію природно-заповідного фонду, є некоректним.
9. Територією, яка має бути визначена за зону археологічного культурного шару є територія колишнього Спасо-Преображенського скиту, з урахуванням печери Мишоловка, про що зазначено в аналізі текстової частини. При цьому позначити на кресленнях втрачену історичну забудову в межах Спасо-Преображенського скиту (Детальна інформація щодо нього див.: *Ізотов А.О.* Історико-архітектурна довідка: Територія колишнього Спасо-Преображенського скиту (вул. Ягідна в Голосіївському районі м.Києва) / А. О. Ізотов; Голов. упр. охорони культурної спадщини, Київ. міськ. держ. адмін., Київ. наук.-метод. центр по охороні, реставр. та використ. пам'яток історії, культури та заповідних територій – К., 2007. – 32 с., 62 іл.; *Ізотов А. О.* Преображенський скит у Китаєво. З історії однієї знищеної пам'ятки в контексті

її відтворення / А. О. Ізотов // Доля музейних зібрань: Зб. наук. пр. за мат. міжнар. конф. «ХІ Могилянські читання» (2006). – Ч. 1. – К., 2007. – С. 249 – 264.

10. При цьому слід визначити, що історико-містобудівне формування території на сьогодні зберегло не тільки історичні об'єкти та пам'ятки нерухомої культурної спадщини у різному стані збереженості, але й планувальну структуру та природне середовище з пам'ятками природи, що, з урахуванням раніше проведених досліджень та згадки в науково-проектній документації щодо меж історичного ареалу, визначає необхідність коригування меж Китаївського історичного ареалу, із включенням до його складу території колишніх хуторів Самбурки та Болгарський, а також територію колишнього Спасо-Преображенського скиту із поєднанням цих територій з існуючим Китаївським історичним ареалом, проте з урахуванням північної та південної їх меж. Цей пункт є рекомендованим, оскільки визначення меж історичних ареалів є окремою роботою. Проте у подальшому органи охорони культурної спадщини мають врахувати питання необхідності коригування меж Китаївського історичного ареалу в бік збільшення на схід та визначений на сьогодні без врахування історичних матеріалів та рельєфу, планувальних обмежень за якими визначаються межі відповідно до діючих норм та стандартів.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

Подана на розгляд та рецензування «Науково-проектна документація з визначення меж і режимів використання зон охорони пам'ятки архітектури національного значення «Троїцька церква», 1767 р. (Постанова Ради Міністрів УРСР від 24.08.1963 р. № 970, охоронний номер 38) та пам'ятки археології національного значення «Китаївське городище і курганний могильник», IX-XIII ст. (Постанова Кабінету Міністрів України від 03.09.2009 № 928, охоронний номер 260026-Н) м. Київ, Голосіївський район, вул. Китаївська, 15», розроблена з урахуванням вимог ДСТУ Б Б.2.2-10:2016 «Склад та зміст науково-проектної документації щодо визначення меж і режимів використання зон охорони пам'яток архітектури та містобудування», має достатню інформаційну базу для обґрунтування меж зон охорони пам'яток, інших охоронних зон в межах досліджуваної території, однак потребує коригування текстової частини, відповідно до поданих зауважень та рекомендацій, а також коригування меж зон охорони археологічного культурного шару, частина території якої позбавлена необхідного обґрунтування. При цьому межі Китаївського історичного ареалу рекомендовано скоригувати в бік збільшення його території із врахуванням існуючих планувальних та природніх кордонів та матеріалів історичної картографії.

Магістр мистецтвознавства,
кандидат архітектури

Анатолі' ІЗОТОВ

